

SANT FRANCESC DE SALES, TESTIMONI I MESTRE DE SERENITAT

SAINT FRANCIS OF SALES,
WITNESS AND TEACHER OF SERENITY

Josep CASELLAS I MATAS

Original rebut: 17/05/2023
Data d'acceptació: 17/07/2023

Adreça: Major, 23
17430 STA. COLOMA DE FARNERS
(Girona)
E-mail: jcasellas.teologia@edusantpacia.cat

Resum

En una època especialment convulsa, a causa de l'expansió del protestantisme i les conseqüències de les guerres de religió a la França del segle XVI, emergeix la figura de sant Francesc de Sales, caracteritzada per la seva serenitat d'ànim i per la seva caritat i activitat pacificadora. El camí per assolir aquesta serenitat passa per la confiança en la Providència de Déu, pel seguiment del moviment de l'abandonament i per la identificació amb la seva voluntat. D'aquesta manera Francesc viu focalitzat en el present, amb pau i amb el futur escatològic a l'horitzó. El testimoniatge de serenitat d'aquest sant i el seu mestratge poden ser referents per al món actual, també convuls i ple d'incerteses.

Paraules clau: Història europea, conflicte religió, experiència religiosa, educació religiosa, sant.

Abstract

In a particularly turbulent time, due to the expansion of Protestantism and the consequences of the religious wars in sixteenth-century France, the figure of Saint Francis de Sales emerged, characterized by his serenity of mind and by his charity and pacifying activity. The way to achieve this serenity is by trusting in God's providence, by following the movement of abandonment and by identifying with his will. In this way, Francis lived focused on the present, with peace and with the eschatological future on

the horizon. The testimony of serenity of this saint and his mastery can be references for today's world, also shaken and full of uncertainties.

Keywords: *European history, religious conflict, religious experience, religious education, saint.*

1. INTRODUCCIÓ

La commemoració a les darreries de 2022 del 400è aniversari de la mort de sant Francesc de Sales (Thorens, 21 d'agost de 1567 – Lió, 28 de desembre de 1622) pot ser una ocasió magnífica per reflexionar sobre la seva «herència espiritual»¹ i per reivindicar l'actualitat de molts aspectes del seu pensament i de la seva acció pastoral. Francesc de Sales va ser bisbe de Ginebra (1602-1622) i un dels principals representants de l'anomenada escola francesa d'espiritualitat.² L'any 2022 també es va commemorar, tot i que amb un ressò menor, el 450è aniversari del naixement de santa Joana Francesca de Chantal, estretament relacionada amb sant Francesc de Sales i fundadora, juntament amb ell, d'una família religiosa: l'Orde de la Visitació.

La vida de Francesc va transcórrer en una època convulsa, tant en l'àmbit polític, amb les guerres de religió, com en l'eclèsial, amb la propagació de la Reforma, que li va impedir instal·lar-se físicament en la seu episcopal de Ginebra i ho va haver de fer a la «catedral prestada»³ d'Annecy.

Davant l'oposició que va trobar ja en la seva activitat com a sacerdot a la regió, esdevinguda majoritàriament protestant, i després en la seva missió com a bisbe, Francesc va reaccionar amb una gran serenitat⁴ i amb pau, fruit de la seva confiança en Déu i, particularment, en la seva Providència. Una

1. FRANCESC, Carta apostòlica *Totum amoris est* per al quart centenari de la mort de sant Francesc de Sales, 28 de desembre de 2022. A propòsit de sant Francesc de Sales, Francesc precisa: «encara que no hagi pretès mai elaborar un sistema teològic pròpiament dit, la seva reflexió sobre la vida espiritual va tenir una notable dignitat teològica». Poden llegir-se comentaris i reflexions sobre aquesta carta apostòlica, per part d'Àngel FERNÁNDEZ ARTIME – Morand WIRTH – Michele MOLINAR – Gianni GHIGLIONE, en PAPA FRANCISCO, *Totum amoris est*, Madrid: CCS 2022.
2. «En el camp de l'espiritualitat, com en el de la política, assistim durant el segle XVII al pas de la preponderància espanyola a la francesa. Sorgeix a França, esgotada per les guerres de religió, un extraordinari renovellament de la vida cristiana, que quedarà marcada per la vigorosa empremta de grans mestres espirituals» (E. VILANOVA, *Història de la teologia cristiana*, II, Barcelona: FTC – Herder 1986, 531). Vilanova situa com a primer d'aquests grans mestres del *grand siècle* de l'espiritualitat francesa sant Francesc de Sales, tot i ser d'origen savoià.
3. E. J. LAJEUNIE, *San Francisco de Sales, el hombre, el pensamiento, la acción*, I, Salamanca: Monasterio de la Encarnación 2001, 480.
4. Cf. J. GUIBERT, *Le secret de la sérénité. La confiance en Dieu avec saint François de Sales*, Paris – Perpinyà: Artège 2022.

serenitat que va saber mantenir fins al darrer instant de la seva vida terrenal. «*Advesperascit et inclinata est jam dies*. Es fa tard i el dia ja ha començat a declinar», repetia poc abans de morir.⁵ I adreçant-se a un grup de germanes de la Visitació deia, tres dies abans de morir:

Filles meves, ha arribat el moment darrer; ja no tindrè gaire temps més el consol de les vostres virtuts. [...] Us ho he dit tot amb aquestes paraules: no demaneu res, no refuseu res. No tinc res més per dir-vos. Veieu el Nen Jesús al bressol? Accepta totes les inclemències del temps, el fred i tot allò que el seu Pare permet que succeeixi. No rebutja els petits alleujaments que la seva mare li proporciona, no està escrit que mai estengués les seves mans als pits de la seva Mare, sinó que deixava tot això a la seva cura i provisió. Igualment, nosaltres no hem de desitjar ni rebutjar res, sinó sofrir tot allò que Déu ens envii, el fred i les inclemències del temps.⁶

A la missió a la regió del Chablais mostrava una gran «serenitat d'ànim»⁷ i una gran capacitat com a «inventor de pràctiques pastorals originals i agosarades, com els famosos “fulls volants”, que es penjaven a tot arreu i fins i tot lliscaven sota les portes de les cases».⁸ Amb aquests fulls volants defensava la fe catòlica, davant el rebuig dels protestants i de les persones que es trobaven sota la seva influència. Tanmateix, Francesc no va renunciar mai a la pràctica del diàleg, que caracteritza el seu «mètode», «un mètode que renunciava a la severitat i confiava plenament en la dignitat i la capacitat d'una ànima devota, malgrat les seves debilitats».⁹ Aplicat a la relació amb els protestants, el mètode de Francesc va ser qualificat per sant Pau VI de «camí lluminós, que ha de ser també imitat avui»,¹⁰ ja que, en el diàleg ecumènic, els teòlegs —diu

5. B. SESSÉ, *Petite vie de François de Sales*, Paris: Desclée de Brouwer 2005, 152.

6. SAN FRANCISCO DE SALES, *Conversaciones espirituales*, Madrid: BAC 2019, 283.

7. PIUS XI, Encíclica *Rerum omnium*, en la qual declara sant Francesc de Sales «patró celestial dels escriptors catòlics» i es refereix amb aquestes paraules a l'actitud de Francesc en la seva etapa al Chablais: «no es donava per vençut en ser brutalment rebutjat i se'l veié expulsat de les llars i passar la nit entre la neu i el cel obert; celebrava la Missa sense assistència del poble i predicava malgrat que l'auditori se n'anava i no per això perdia la serenitat d'ànim ni la seva amable caritat s'afeblia en relació amb els seus adversaris més obstinats». Citat a E. ALBURQUERQUE, *San Francisco de Sales. Maestro y guía espiritual*, Madrid: CCS 2 2013, 64.

8. FRANCESC, *Totum amoris est*.

9. *Ibíd.*

10. PAU VI, Carta apostòlica *Sabaudiae gemma* (1967), citada a ALBURQUERQUE, *San Francisco de Sales. Maestro y guía espiritual*, 89. Afirmar Pau VI: «En ell hi ha una màxima integritat de vida, màxima dolcesa i benignitat. Mai no és violent en les discussions, estima els que erren mentre corregeix els seus errors; i si les seves posicions són distintes, no utilitza mai l'oposició polèmica, aproxima la llum a la llum; tenaç a l'hora d'estimar, de pregar, d'il·luminar, sap tenir molta paciència, sap fer tornar gradualment els equivocats a la plenitud de la veritat, de la qual no és lícit que ningú s'allunyi i que ningú no té permís per minorar».

el Concili Vaticà II— i, per extensió, tots els que hi estan implicats «han de procedir amb amor a la veritat, amb caritat i amb humilitat».¹¹

En el conjunt de la seva vida i ministeri, Francesc va ser un testimoni i un mestre de serenitat, per la qual cosa és un referent per a les persones del segle XXI, tant les que professen la fe cristiana com les que es guien per altres conviccions religioses o filosòfiques. Efectivament, aquest segle és una època convulsa, almenys en els seus primers decennis, per factors vinculats a l'àmbit sanitari —amb la pandèmia de la covid-19—, econòmic —crisis provocades per la pandèmia i per guerres com la d'Ucraïna i altres—, polític —amb l'emergència de posicions extremes, intransigents i excoients—, social i ecològic —amb la problemàtica del canvi climàtic— i religiós —amb les tensions que produeix la recepció del Vaticà II impulsada pel papa Francesc, la dinàmica sinodal que pretén afavorir a tota l'Església catòlica, i el fenomen d'abusos sexuals i d'altra índole comesos per clergues i altres persones vinculades a l'Església.

El testimoniatge i el mestratge de Francesc, especialment en el cultiu de la virtut de la serenitat, en fa un personatge altament interessant i d'una clara actualitat, malgrat que aquest concepte no tingui una presència notable en els seus escrits.

Atenent al sentit que té avui la paraula «serenitat» —que el Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans descriu remetent a «serenor» i a «serè», en sentit figurat, i significa «exempt de tot torbament; que reflecteix la tranquil·litat de l'ànim»—, el concepte escau de ple al pensament de Francesc. Serenitat equival a pau i a assossegament. I Francesc n'és un mestre i testimoni que ha de ser escoltat per una societat que, com afirmava sant Pau VI, «escolta més de grat els testimonis que els mestres o, si escolta els mestres, és perquè són testimonis».¹² Francesc reuneix ambdues característiques.

2. UNA VIDA AMB ALTERACIONS, PACÍFICA I PACIFICADORA

Tot i que la paraula serenitat signifiqui, en primer lloc, segons el Diccionari, absència de torbament —és a dir, de negativitat— i, després, tranquil·litat d'ànim —és a dir, positivitat—, a Francesc prima la positivitat. Per a ell, «la serenitat més profunda no ve de l'absència de preocupacions, sinó de la

11. CONCILI VATICÀ II, Decret *Unitatis Redintegratio*, 11.

12. PAU VI, Exhortació apostòlica *Evangelii nuntiandi* (1975), 41.

irradiació d'amor en nosaltres». ¹³ Francesc ha estat qualificat de «Doctor de l'Amor». El *Tractat de l'amor de Déu* ¹⁴ és una de les seves obres més conegudes, juntament amb *Introducció a la vida devota*.

Durant la seva vida, sovint alterada per circumstàncies internes i, sobretot, externes, Francesc va poder experimentar la força i el consol de l'amor de Déu, que el van asserenar.

La primera crisi d'envergadura que va haver d'afrontar va ser la que va experimentar en la seva etapa d'estudiant a París, en la seva adolescència i joventut. Fou una crisi «sobretot d'ordre psicològic i espiritual» ¹⁵ sobre la predestinació i la incertesa de la salvació. La crisi, que tenia també una dimensió intel·lectual, es va resoldre a l'església parisenca de Saint-Étienne des Grès a la qual Francesc va entrar i hi va fer un acte d'abandonament, que el pare de Quoex reproduceix:

Passi el que passi, Senyor, vos que ho teniu tot a les vostres mans, i els vostres camins són tots justícia i veritat; sigui el que sigui allò que vos heu decretat sobre mi en relació amb l'etern decret de predestinació i de reprovació; vos, que formuleu judicis que són un abisme profund, vos que sou sempre un Pare just i misericordiós, jo us estimaré, Senyor, almenys en aquesta vida, si no m'és concedit estimar-vos en l'eternitat, almenys, us estimaré aquí, Déu meu, i esperaré sempre en la vostra misericòrdia, i repetiré sempre la vostra lloança, malgrat tot el que l'àngel de Satanàs no para d'inspirar-me en contra. Oh, Senyor Jesús! Sereu sempre la meva esperança i la meva salvació a la terra dels vius. Si per la meva conducta hagués de ser maleït entre els maleïts que no veuran mai el vostre dolcíssim rostre, concediu-me, almenys, no ser d'aquells que maleiran el vostre sant nom. ¹⁶

En aquella església Francesc hi va llegir la pregària «Recordeu-vos, oh piosíssima Verge Maria» i, en acabat, va demanar la salut corporal i espiritual, va consagrar a Déu i a la Mare de Déu la seva virginitat i va comprometre's a resar diàriament el rosari.

Una altra etapa de la seva vida, immediatament posterior a la seva ordenació sacerdotal, el 1593, és la de l'esmentada missió al Chablais (1594-1602), en la qual es proposava reconquerir aquella zona, majoritàriament calvinista, per al catolicisme. Amb el seu cosí Louis de Sales, Francesc s'allotja al castell dels Allinges, regentat pel baró d'Hermance, el qual «va voler oferir una escor-

13. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 16.

14. «En una època d'intensa floració mística, el *Tractat de l'amor de Déu* constitueix una autèntica *summa* i alhora una obra literària fascinant», afirma Benet XVI, a l'Audiència general del 2 de març de 2011, a *Ecclesia* 3.562 (2011), 34.

15. A. RAVIER, *San Francisco de Sales*, Madrid: CCS 2002, 20.

16. Citat a RAVIER, *San Francisco de Sales*, 21.

ta militar al prebost (de Ginebra: Francesc de Sales), que la va rebutjar; però el baró va ordenar als soldats que el seguissin de lluny». ¹⁷

Francesc va trobar-se, sobretot en la primera etapa de la missió, amb reaccions adverses que fins i tot posaven en perill la integritat de la seva vida. En alguna ocasió va ser rebut «amb injúries a la boca i pedres a les mans». ¹⁸ Havia de predicar a uns pagesos que «eren molt supersticiosos: creien en les bruixes, diables, homes-llop, i un papista era, als seus ulls, quelcom semblant a un posseït pel dimoni». ¹⁹ «Les dificultats de l'hivern de 1594-95 constituïren l'experiència més amarga per als missioners. No només no eren escoltats, sinó que eren rebuts amb hostilitat, abandonats a la seva sort en el rigor de l'hivern, tractats inhumanament, quan no eren perseguïts». ²⁰ L'oposició procedia, amb especial virulència, del sector més militant del calvinisme. «Els hugonots enardits van promoure una perillosa campanya de calúmnies contra el papista». ²¹

A la carta oberta als senyors de Thonon, que encapçalava *Meditacions sobre l'Església*, Francesc confessa: «No he perdut l'esperança» ²² i manifesta la seva confiança en la força de l'amor: «Sobretot, us prego que no us deixeu portar per res més que no sigui l'amor del nostre salvador i mestre Jesucrist, ja que desitja que tots els homes se salvin i visquin en el coneixement de la veritat (1Tm 2,4)». ²³

La paciència i la serenitat van caracteritzar també les tres entrevistes de Francesc amb el teòleg protestant Théodore de Bèze, successor de Calví, amb vista a la seva reincorporació al catolicisme. Les dues primeres van tenir lloc el 1597. A la darrera Francesc oferí a Bèze, de part del papa Climent VIII, una pensió anual de 4.000 escuts d'or si abandonava Ginebra. La proposta no era feta perquè Théodore de Bèze abjurés per una compensació monetària, sinó amb la intenció de facilitar-li un entorn menys hostil al catolicisme que el que en aquell moment regnava a Ginebra. Això es dedueix per la manera de procedir de Francesc, formulada així a la carta als senyors de Thonon: «Preneu el temps necessari per assentar el vostre pensament i demaneu a Déu que us

17. LAJEUNIE, I, 256.

18. *Ibid.*, 248.

19. *Ibid.*, 246.

20. V. VIGUERA FRANCO, «Estudio introductorio», a l'obra SAN FRANCISCO DE SALES, *Meditaciones sobre la Iglesia*, Madrid: BAC 1985, 4-5.

21. LAJEUNIE, *San Francisco de Sales, el hombre, el pensamiento, la acción*, I, 270.

22. SAN FRANCISCO DE SALES, *Meditaciones sobre la Iglesia*, 62.

23. *Ibid.*, 63.

assisteixi amb el seu sant Esperit en un discerniment tan important, a fi que us condueixi a la salvació».²⁴

Més endavant, ja en l'exercici del seu ministeri episcopal, Francesc continuarà trobant oposició. André Ravier explica una situació que mostra la paciència i la serenitat del bisbe de Ginebra:

Un dia va aparèixer un pamflet difamatori contra Francesc a Annecy: el sant bisbe no es va torbar per això, però un canonge va llegir aquest escrit i el Capítol va procedir rigorosament, «i la sentència anava a ser pronunciada, si el bondadós prelat (tanta era la seva santedat) no s'hagués abaixat fins a formular precis al seu Capítol perquè aquesta sentència, que ja era escrita, fos suprimida i esborrada. Va fer encara més, perquè uns anys més tard va concedir a aquest mateix home un càrrec molt honorós segons la seva condició i naixement, davant els sereníssims prínceps, sense que Francesc li ho hagués suplicat, sinó per la seva pròpia iniciativa. Com a conseqüència d'això, corria per tota la Savoia un proverbi molt comú, i era que calia ofendre el benaurat Francesc per rebre'n tota mena de beneficis».²⁵

Malgrat tots els entrebancs, Francesc s'esforçà a renovar l'Església segons les disposicions del Concili de Trento. Era ben conscient de la problemàtica que generava la falta d'exemplaritat del clergat i d'alguns ordes religiosos. Confessa a la mare Angèlica Arnaud que «cal plorar i suplicar en secret que Déu posi la mà allà on els homes no la saben posar... Hem de demanar-li que corregeixi els abusos que llisquen en el comportament dels ministres de l'Església i li enviï pastors sants, animats pel zel de sant Carles (Borromeu), que serveixin per purificar-la pel foc del seu zel i de la seva ciència, i facin que esdevingui sense taca ni arrugues per la disciplina, com ho és per la fe i per la doctrina».²⁶

Francesc emprèn, doncs, la tasca de reformar *in capite et in membris* la seva diòcesi i s'aplica a si mateix el consell que dona a Joana Francesca de Chantal: «Feu les coses una rere l'altra, de la millor manera que pugueu, i esmerceu en això fidelment el vostre esperit, però dolçament i suaument. Si Déu us concedeix que tot us surti bé, el beneirem per això; si no li agrada, el beneirem igualment».²⁷ Queda així ben reflectida la serenitat de Francesc davant els èxits i els fracassos de les seves iniciatives i activitats. I aquesta serenor és una manifestació de la «santa indiferència», tema central en el

24. *Ibíd.*

25. RAVIER, *San Francisco de Sales*, 102.

26. Citat per RAVIER, *San Francisco de Sales*, 98.

27. *Ibíd.*, 100.

seu pensament, i de la seva intenció de conformar-se a la voluntat de Déu per mitjà d'un procés consistent a identificar-hi la voluntat humana.

Una altra font de sofriment per a Francesc va ser la fragilitat de la seva salut. Les visites pastorals que realitzava a la seva diòcesi, sovint recurrent grans distàncies a peu o a cavall i amb unes temperatures baixes, eren per a ell una creu. Però el seu esperit no se'n ressentia:

Totes les creus que havia previst, en afrontar-les s'han convertit en oliveres i palmeres; tot el que em semblava amargura s'ha convertit en mel o quasi. Només puc dir veritablement que, tret de les hores de camí a cavall o d'alguna vigília nocturna, no he tingut el plaer de pensar en mi i considerar l'estat del meu cor, perquè les ocupacions importants venien unes a continuació de les altres.²⁸

La serenitat era una constant en la trajectòria vital de Francesc i particularment en el desenvolupament del seu ministeri. També ho va ser en una faceta menys coneguda, la de conciliador i pacificador. Francesc «era enemic de plets i aconsellava procediments amistosos».²⁹

En la controvèrsia teològica sobre la gràcia i el lliure albir, que oposava els seguidors de Báñez, d'una banda, i Bellarmino de l'altra, Francesc adopta una posició equilibrada, sense deixar-se arrossegar cap als extrems i havent examinat els arguments d'uns i altres.³⁰

Francesc va mantenir la serenitat fins als darrers instants de la seva vida, com ja ha estat indicat. «En els moments més penosos de la seva malaltia i de la seva agonia, Francesc repetia aquests dos noms: Jesús! Maria!».³¹ Va morir, doncs, pregant, tal com ell mateix havia remarcat en els sants: «Tots els apòstols i gairebé tots els màrtirs moriren tot pregant Déu. [...] el gran apòstol dels japonesos, Francesc Xavier, [morí] tenint i besant la imatge del crucifix i repetint a cada moment aquest impuls espiritual: Oh Jesús, *el Déu del meu cor!* (Sl 72,26)».³²

La serenitat que va mostrar Francesc, especialment en els moments més crítics de la seva vida, es troba estretament relacionada amb la seva fe i amb l'amor de Déu.

28. Text datat del 30 de novembre de 1605, citat per RAVIER, *San Francisco de Sales*, 117.

29. LAJEUNIE, *San Francisco de Sales, el hombre, el pensamiento, la acción*, II, 137.

30. Un bon resum d'aquesta controvèrsia es troba a LAJEUNIE, *San Francisco de Sales, el hombre, el pensamiento, la acción*, II, 156-162.

31. RAVIER, *San Francisco de Sales*, 146.

32. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, Barcelona: Proa 1997 (Clàssics del cristianisme 69), 428-429.

3. AMOR, ABANDONAMENT I HUMILITAT

Tot el pensament i l'espiritualitat de sant Francesc de Sales gira entorn de l'amor, ja que «l'amor és la vida del nostre cor»³³ i «Déu és Déu del cor humà».³⁴ En el seu extens *Tractat de l'amor de Déu*, Francesc es proposa «exposar simplement i ingènua, sense art ni artifici, la història del naixement, del progrés, de la decadència, de les operacions, propietats, avantatges i excel·lències de l'amor diví».³⁵ Anteriorment, a *Introducció a la vida devota*, havia definit la devoció com «una mena d'agilitat i vivesa espiritual per mitjà de la qual la caritat actua en nosaltres o, si volem, nosaltres actuem per mitjà d'ella, amb promptitud i afecte»³⁶ i la considera «la dolcesa de les dolceses i la reina de les virtuts, perquè és la perfecció de la caritat».³⁷

L'excel·lència de l'amor diví fa que gaudeixi d'una gran capacitat d'atracció. Francesc dedica un capítol sencer del *Tractat de l'amor de Déu* a explicar «com les atraccions amoroses de nostre Senyor ens ajuden i acompanyen fins a la fe i la caritat».³⁸ Hi afirma:

La inspiració celestial ve a nosaltres i ens afalaga, excitant les nostres voluntats envers l'amor sagrat. De tal manera que, si nosaltres no la refusem, ella ve vers nosaltres i ens envolta, per tal d'incitar-nos i empènyer-nos més endavant; i si no l'abandonem, ella no ens abandona mai fins que no ens hagi menat al port de la santíssima caritat, fent per a nosaltres els tres oficis que el gran àngel Rafel féu per al seu estimat Tobit (Tb 12,3): car ella ens guia en tot el nostre viatge de la santa penitència, ens guarda dels perills i dels assalts del diable, i ens consola, anima i fortifica en les nostres dificultats.³⁹

L'amor diví atreu la persona humana cap a ell i suscita una confiança indestructible. Amb la imatge de la relació maternofilial, Francesc expressa la solidesa d'aquesta confiança:

Així com una dolça mare, menant el seu fillet l'ajuda i el sosté segons que en veu la necessitat, fent-li fer alguns passos per ell mateix en els llocs menys perillosos i plans, ja sigui agafant-lo de la mà i donant-li seguretat, ja sigui agafant-lo en bra-

33. *Ibíd.*, 691.

34. *Ibíd.*, 105.

35. *Ibíd.*, 46.

36. SAINT FRANÇOIS DE SALES, *Introduction à la vie dévote*, Baume-les-Dames: Atelier Henri Labat 1989, 27.

37. *Ibíd.*, 31.

38. SAINT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 188-191.

39. *Ibíd.*, 190-191.

ços i portant-lo, de la mateixa manera nostre Senyor té una cura contínua de la conducta dels seus fills, [...] donant-los la mà en les dificultats i portant-los ell mateix en les penes que veu que els són insuportables. El que ha declarat en Isaïes (Is 41,13) dient: *Jo sóc el teu Déu que et prenc per la mà i et dic: No tinguis por, que jo t'ajudo*. Per la qual cosa hem de tenir amb un gran coratge, una fermissima confiança en Déu i en el seu socors; car si nosaltres no deixem la seva gràcia, ell acabarà en nosaltres *la bona obra* de la nostra salvació, així com *l'ha començada* (Fl 1,6), obrant en nosaltres *el voler i l'execució* (Fl 2,13), com el santíssim concili de Trento ens amonesta.⁴⁰

La radicalització d'aquesta confiança porta a un abandonament complet a Déu i a la seva Providència, que serà la font de la serenitat. Una altra imatge, la de l'estàtua i la seva relació amb l'escultor, li serveix a Francesc per expressar el que comporta l'abandonament i les seves conseqüències.

El meu car Teòtim, prenguem-nos encara la llibertat d'imaginar-nos això: si una estàtua que un escultor hagués col·locat a la galeria d'algun gran príncep estigués dotada d'enteniment i pogués discórrer i parlar, i hom li demanés: «Oh, bella estàtua, digues-me, per què estàs en aquest nínxol?» «Perquè, respondria ella, el meu amo m'hi ha col·locat». I si hom repliqués: «Però per què hi romans sense fer res?» «Perquè, diria, el meu amo no m'hi ha pas col·locat perquè hi faci alguna cosa, ans solament perquè hi estigui immòbil». Que si veritablement hom insisteix dient: «Però, pobra estàtua, de què et serveix estar aquí d'aquesta manera?» «Oh Déu!, respondria, jo no estic pas ací pel meu interès i servei, sinó per obeir i servir la voluntat del meu senyor i escultor, i això em basta». I si hom tornés a la càrrega d'aquesta manera: «Doncs bé, digues-me, estàtua, et prego, tu no veus gens ni mica el teu amo, i com, doncs, trobes acontentament a acontentar-lo?» «No, certament, confessaria, no el veig pas, car tinc ulls no pas per a veure, com tinc peus no pas per a caminar; però estic prou contenta de saber que el meu estimat amo em veu ací i troba plaer a veure-m'hi». Mes, si hom continués la disputa amb l'estàtua i li digués: «Però no t'agradaria tenir moviment per tal d'apropar-te a l'artífex que t'ha fet a fi de fer-li algun millor servei?», sens dubte que ella ho negaria i protestaria que no voldria pas fer altra cosa, sinó el que l'amo li demanés. «I què, doncs!, conclouria hom, tu no desitges res més que ser una estàtua immòbil allà dins aquest nínxol?» «No, certament, diria finalment aquesta assenyada estàtua, no, no vull ser altra cosa que una estàtua, i sempre dins aquest nínxol mentre el meu escultor ho vulgui, acontentant-me d'estar ací i així, puix que és la contentació d'aquell a qui pertanyo i per qui sóc el que sóc».⁴¹

40. *Ibid.*, 210.

41. *Ibid.*, 371-372.

Aquesta paràbola no s'ha d'interpretar, en el context del pensament de Francesc, en clau de justificació d'un quietisme en el terreny de l'espiritualitat. Només cal tenir present la importància que Francesc atorga a la voluntat humana, cridada a identificar-se amb la de Déu: «Certament, la nostra voluntat no pot mai morir, com tampoc el nostre esperit, però ella ultrapassa algunes vegades els límits de la seva vida ordinària, per a viure totalment en la voluntat divina». ⁴² A Francesc hi ha, doncs, una conjunció de voluntats (humana i divina), però no pas una pura absorció —i supressió— de la voluntat humana per la divina. Per a ell, no hi ha separació radical entre l'amor a Déu i l'amor al proïsme: «Teòtim, estimar el proïsme per caritat és estimar Déu en l'home o l'home en Déu; és estimar Déu solament per l'amor d'ell mateix, i la creatura pel seu amor». ⁴³

D'altra banda, la imatge de l'estàtua i l'escultor tampoc no significa una assumpció per part de Francesc de les tesis estoiques o de corrents propers de la filosofia grega, com ell mateix s'encarrega d'aclarir:

Els estoics, particularment el bon Epictet, posaven tota llur filosofia a abstenir-se i sostenir, a apartar-se i suportar; a abstenir-se i apartar-se dels plaers, voluptats i honors terrenals; a sostenir i suportar les injúries, els treballs i incomoditats. Però la doctrina cristiana, que és l'única veritable filosofia, té tres principis sobre els quals estableix tot el seu exercici (Mt 10,38; 16,24): l'abnegació de si mateix, que és molt més que abstenir-se dels plaers; portar la pròpia creu, que és molt més que suportar-la; seguir nostre Senyor, no solament en el fet de renunciar a si mateix i portar la seva creu, sinó també pel que fa a la pràctica de tota mena d'obres bones. Però, tanmateix, hom no testimonia pas tant l'amor en l'abnegació ni en l'acció com ho fa en la passió. ⁴⁴

El moviment que queda insinuat o afirmat en aquest passatge —que va des de mirar cap a si mateix, a la pròpia abnegació o creu, fins a mirar cap a nostre Senyor Jesucrist i la seva creu i seguir-lo— queda també reflectit en altres indrets de les seves obres.

Has caigut en els llaços de les adversitats? Ah, no miris pas la teva desgràcia ni els paranys en què estàs pres: mira Déu i deixa'l fer, ell tindrà cura de tu: «abandona el teu pensament en ell i ell et nodrirà» (Sl 54,23; 1Pe 5,7). Per què et fiques a voler o a no voler els esdeveniments i circumstàncies d'aquest món, puix que no saps què has de voler i saps que Déu voldrà sempre suficientment per tu tot el que tu puguis

42. *Ibíd.*, 537.

43. *Ibíd.*, 590.

44. *Ibíd.*, 501.

voler, sense que tu te'n preocupis? Espera, doncs, el repòs d'esperit i els efectes del beneplàcit diví, i que el seu voler et sigui suficient, ja que és sempre boníssim.⁴⁵

Aquest reconeixement de la pròpia ignorància, juntament amb la confessió de la saviesa de Déu i de la seva benvolença, porten Francesc a defensar el valor de la humilitat.

El desig de Déu és que siguem perfectes (Mt 5,48), unint-nos a ell i imitant-lo tan a prop com puguem. El superb que es refia de si mateix es troba, en ocasions, que no gosa emprendre res; però l'humil és més coratjós com més impotent es reconeix; i a mesura que es considera esquifit, esdevé més agosarat, perquè té tota la seva confiança en Déu, que es complau a magnificar la seva omnipotència en la nostra invalidesa, i elevar la seva misericòrdia damunt la nostra misèria.⁴⁶

La humilitat es troba estretament unida a la caritat. «La humilitat i la caritat són les dues cordes clau, les altres hi van unides i cal que trobin suport en aquestes dues: una és la més greu i l'altra, la més aguda».⁴⁷ També té una vinculació directa amb l'obediència: «La santa humilitat és gran partidària de l'obediència, i, com ella, mai no gosa pensar a poder alguna cosa».⁴⁸ La humilitat també està emparentada amb la dolcesa de cor, les quals són les virtuts preferides del Senyor: «De totes les virtuts, us recomano les dues més apreciades per nostre Senyor: la humilitat i la dolcesa de cor».⁴⁹ «La humilitat ens perfecciona envers Déu, la dolcesa, envers el proïsme».⁵⁰ Per això, Francesc aconsella a Angèlica Arnaud, abadessa de Port-Royal, «una dolça, pacífica i ferma humilitat; i una humil, pacífica i ferma dolcesa».⁵¹

Humilitat i senzillesa són virtuts específicament cristianes. Efectivament, la senzillesa «és una virtut essencialment cristiana, ja que els pagans, fins

45. *Ibíd.*, 545.

46. SAINT FRANÇOIS DE SALES, *Introduction à la vie dévote*, 172. Francesc dedica quatre capítols d'aquesta obra (del IV al VII) a la virtut de la humilitat. A *Conversaciones espirituales* en dedica un (pp. 87-88) a exposar «els cinc graus de la humilitat». Són: el coneixement de si mateix; el reconeixement; reconèixer i confessar la nostra misèria i abjecció quan els altres la descobreixen; el menyspreu i alegrar-se quan els altres ens rebaixen i ens humilien; i desitjar i buscar el menyspreu i complaure-s'hi per amor de Déu.

47. SANT FRANCESC DE SALES, *Carta 385 a la mare Chantal*, 11 de febrer de 1607. Citada a ALBUQUERQUE, *San Francisco de Sales. Maestro y guía espiritual*, 155.

48. SANT FRANCESC DE SALES, *Carta 1223 a la germana Joana Carlota de Brécard*, 22 de juliol de 1616. Citada a *ibíd.*, 156.

49. SANT FRANCESC DE SALES, *Carta 2062 a la mare Chantal*, sense data. Citada a *ibíd.*

50. SAINT FRANÇOIS DE SALES, *Introduction à la vie dévote*, 184.

51. SANT FRANCESC DE SALES, *Carta 1529 a Angèlica Arnaud, abadessa de Port-Royal*, 25 de juny de 1619. Citada a ALBUQUERQUE, *San Francisco de Sales. Maestro y guía espiritual*, 156.

i tot els que han parlat molt bé d'altres virtuts, com Plató i Aristòtil, no la conegueren en absolut, com tampoc la humilitat. Escrigueren molt bé sobre la magnificència, la liberalitat, la prudència, la constància, però no digueren res de la senzillesa o la humilitat. Nostre Senyor va baixar del cel per ensenyar-nos-les».⁵²

Al capdavant, la humilitat, vinculada estretament a l'obediència, és garantia d'autenticitat de les inspiracions: «En suma, els tres millors i més segurs senyals de les legítimes inspiracions són: la perseverança, contra la inconstància i lleugeresa; la pau i la dolcesa de cor, contra les inquietuds i cuites; la humil obediència, contra la tossuderia i extravagància».⁵³

Humilitat, coratge i confiança en Déu constitueixen una tríada inseparable, amb la confiança com a actitud bàsica. Diu Francesc a Angèlica Arnaud: «Animeu contínuament el vostre coratge d'humilitat, i la vostra humilitat, és a dir, la vostra misèria i el desig de ser humil, animeu-les de confiança en Déu, de tal manera que el vostre coratge sigui humil i la vostra humilitat coratjosa».⁵⁴

Viure d'acord amb la voluntat de Déu comporta adoptar aquestes virtuts, des d'una posició de confiança radical en la Providència de Déu —d'un Déu que és amor i benvolença— i seguint un itinerari que requereix la pràctica de l'abandonament.

4. LES GRANS ETAPES DEL MOVIMENT DE L'ABANDONAMENT

La conformitat amb la voluntat de Déu es realitza a través del camí de l'abandonament. I la voluntat de Déu «ens és significada pels seus manaments».⁵⁵ Al cel, estimarem Déu i serem «com atrets i arrabassats per la joia»⁵⁶ i aleshores «la força del manament cessarà per a donar lloc a la força del goig, que serà el fruit i la plenitud de l'observació del manament».⁵⁷

Mentrestant, afirma Joël Guibert, tot fent camí en el món present cal tenir assumida «la disposició interior a l'abandonament confiant [que] no és una

52. SAN FRANCISCO DE SALES, *Conversaciones espirituales*, 178.

53. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 490.

54. SANT FRANCESC DE SALES, *Carta 116 a Angèlica Arnaud, abadessa de Port-Royal*, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes. Amitié et direction spirituelle*, Mercuès: Ed. du Jubilé 2007, 370.

55. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 460.

56. *Ibíd.*, 556.

57. *Ibíd.*

opció facultativa per al batejat, sinó que representa el passaport indispensable per entrar al paradís». ⁵⁸

L'abandonament «no és res més que l'entrada en el misteri de Déu», ⁵⁹ el qual «només revela la grandesa, la immensitat i la puresa del seu amor i de la seva pau en la mesura en què nosaltres acceptem progressivament de desprendre'ns dels nostres punts de vista massa limitats». ⁶⁰

Guibert, expert en espiritualitat, a la seva obra *Le secret de la sérénité. La confiance en Dieu avec saint François de Sales*, sintetitza les sis grans etapes del moviment de l'abandonament. Segueix fonamentalment el pensament de sant Francesc de Sales i, en la darrera etapa, incorpora elements procedents de la italiana Luisa Piccarreta (1865-1947), promotora de l'anomenada «espiritualitat de la divina voluntat». ⁶¹

La primera etapa és la de la resignació, paraula que a Francesc no té cap connotació negativa. Significa que la persona accepta conformar-se a la voluntat de Déu «cedint», perquè veu que no pot procedir de cap altra manera o que seria massa penós instal·lar-se en la revolta. Jesús va fer, a l'hort de Getsemaní, una «oració de resignació», ⁶² després de la qual fou capturat i «es deixà emmanillar i portar a grat dels qui el crucificaren, amb un abandonament admirable del seu cos i de la seva vida entre llurs mans, així també posà la seva ànima i la seva voluntat, per una indiferència perfectíssima, en les mans del seu Pare etern». ⁶³ Guibert subratlla el valor d'aquesta primera etapa, que pot ser com «un sedàs» ⁶⁴ o una resclosa que permet avançar cap a un abandonament més basat en la confiança.

La segona etapa és la del regateig i consisteix en l'acceptació, amb condicions, de la voluntat de Déu. L'expressió típica de la persona que es troba en aquesta etapa és: «sí, però», «Jesús, accepto el que em demanes, però...». «Amb el regateig, la voluntat pròpia comença a fer-se flexible, però encara no és mal·leable als dits de Déu, cosa que li aportaria, tanmateix, la serenitat a què aspira». ⁶⁵

La indiferència és la característica principal de la tercera etapa del moviment d'abandonament. Francesc manlleva aquest concepte de sant Ignasi de

58. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 60.

59. *Ibid.*, 64.

60. *Ibid.*

61. Cf. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 64-72.

62. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 546.

63. *Ibid.*

64. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 65.

65. *Ibid.*, 66.

Loiola, en la vida del qual hi veia perfectament encarnada la «indiferència espiritual». També considerava que la indiferència es troba en el fonament dels *Exercicis espirituals* del fundador dels jesuïtes. Per a sant Francesc de Sales, igual que per a sant Ignasi, la indiferència és un pas més respecte del regateig, i fa referència al «quan» i al «com» del pla de Déu per a cada persona i al desenvolupament dels esdeveniments. Aquesta indiferència no és ni desinterès ni desgana, sinó que canalitza els desitjos i les aspiracions humanes i les orienta cap a la voluntat de Déu. «Com el flux de la saba del cep de la vinya que produeix tota la seva potència quan es concentra en un únic sarment a fi de donar un raïm generós i deliciós, així l'ànima indiferent assaboreix plenament el moment present, l'esdeveniment, la trobada, la tasca o fins i tot la prova, perquè vol disposar-se per a l'única cosa que s'ho valgui, la voluntat amorosa de Déu».⁶⁶ Indiferència no equival, doncs, a evasió, sinó a interès per la vida i a valoració positiva de la vida present.

La quarta etapa és l'abandonament filial, actitud simbolitzada per sant Joan, «el qui Jesús estimava» (Jn 13,23), qui, a la Cena, es trobava «no solament reposant, sinó dormint sobre el pit del seu mestre».⁶⁷ Francesc fa l'elogi de la seva «simple i pura confiança filial amb nostre Senyor»,⁶⁸ i conclou afirmant: «És millor dormir sobre aquest pit sagrat que vetllar enjondre sigui on sigui».⁶⁹

Una paràbola de sant Francesc de Sales exemplifica l'abandonament filial: la de «la filla d'un metge i cirurgia».⁷⁰ És una dona afectada per una febre contínua. Decideix renunciar a voler cap cura concreta i diu: «esperaré que ell (el seu pare, metge cirurgia) vulgui el que consideri convenient, i no em preocuparé en res més que admirar-lo quan serà prop meu, testimoniar-li el meu amor filial i fer-li conèixer la meva perfecta confiança».⁷¹ Mentre el metge feia les seves operacions, la filla, «tenint els ulls fixos en el rostre del seu pare, no deia altra cosa sinó a voltes dolçament: “El meu pare m'estima, i jo sóc completament seva”. I quan tot fou acabat, ella no el va pas regradar, ans solament repetí encara una volta les mateixes paraules de la seva afecció i confiança filial».⁷²

66. *Ibíd.*, 68.

67. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 363.

68. *Ibíd.*

69. *Ibíd.*

70. *Ibíd.*, 544.

71. *Ibíd.*

72. *Ibíd.*

La lliçó que Francesc extreu d'aquesta paràbola és aquesta:

Has caigut en els llaços de les adversitats? Ah, no miris pas la teva desgràcia ni els paranys en què estàs pres: mira Déu i deixa'l fer, ell tindrà cura de tu: *abandona el teu pensament en ell i ell et nodrirà* (Sl 54,23; 1Pe 5,7). Per què et fiques a voler o a no voler els esdeveniments i circumstàncies d'aquest món, puix que no saps què has de voler i saps que Déu voldrà sempre suficientment per tu tot el que tu puguis voler, sense que tu te'n preocupis? Espera, doncs, el repòs d'esperit i els efectes del beneplàcit diví, i que el seu voler et sigui suficient, ja que és sempre boníssim; car així ho ordenava a la seva estimada santa Caterina de Siena: «Pensa en mi, li digué, i jo pensaré per tu».⁷³

La cinquena etapa és la de l'abandó abandonat. En aquest estadi la persona es troba abandonada a Déu fins al punt d'abandonar el seu abandonament. Es troba absorbida, fascinada per Déu. «A través del seu abandó abandonat, l'ànima no només deixa de mirar-se a si mateixa, ja que només té ulls per a Déu, sinó que, a més, deixa de fer provisions per a la ruta, de *congelar gràcia* per als dies de penúria: es troba literalment *caiguda en Déu*».⁷⁴ Dues imatges mostren aquesta actitud. La primera és la de Josep a Egipte. I la segona, l'amor i la senzillesa que els infants, ja de ben petits, tenen envers la seva mare.

La sisena i darrera etapa del moviment d'abandonament és l'abandonament divinitzat. És l'etapa que culmina el procés. «La voluntat de l'ànima es troba tan abandonada a Déu, realment conformada al bon voler diví, que, en compensació, Déu divinitza la voluntat de la criatura en el foc de la seva divina voluntat».⁷⁵ Guibert remarca, en aquest punt, la dependència de Francesc respecte de sant Joan de la Creu, i associa aquest darrer estadi del moviment de l'abandonament al pensament de Luisa Picarreta, especialment pel que fa a la distinció entre «fer» la voluntat de Déu i «viure» en la voluntat de Déu.

Viure en la meua Voluntat, diu Jesús a Luisa Picarreta, és regnar en ella i amb ella, mentre que fer la meua Voluntat és trobar-se sotmès a les meves ordres. El primer estat consisteix a posseir, el segon a rebre les meves ordres i executar-les. [...] La vida en la meua Voluntat és la que es troba més emparentada amb la vida dels benaurats en el cel.⁷⁶

73. *Ibíd.*, 545.

74. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 70.

75. *Ibíd.*, 70.

76. *Ibíd.*, 71.

Recurrent aquestes sis etapes del camí de l'abandonament es va configurant una determinada manera de contemplar el moment present i de situar-s'hi.

5. UNA ESPIRITUALITAT DEL MOMENT PRESENT

El repàs de les diferents etapes del moviment d'abandonament espiritual tal com ho presenta Joël Guibert, basant-se fonamentalment en sant Francesc de Sales, mostra que aquest moviment no pot ser identificat amb un cultiu del «jo» ni amb una pura voluntat de retrobar-se a si mateix o de dissoldre's en un ésser superior. És cert que l'abandonament porta a un descentrament del «jo», però ho fa per centrar-se en un «tu». «L'ànima que desitja lliurar-se més intensament a l'Altíssim passarà progressivament del seu "jo" al "Tu" de Déu. Descentrada d'ella mateixa i de la seva voluntat pròpia, se centra en Déu i la seva voluntat».⁷⁷

En aquest procés de descentrament hi poden aparèixer unes pors: la de dependre d'un Altre, la de desordenar una vida ben ordenada, la del desconegut o la de sofrir.⁷⁸

La idea d'ordre és ben present en els escrits de Francesc. En una carta a la senyora de Boisy li diu:

Cal, estimada Mare, que no us entretingueu més amb unes determinades consideracions que no serveixen per a res i que tenen massa poc valor per ocupar l'esperit; i, havent posat lentament l'ordre que es pugui en els afers, si van bé, lloar-ne Déu i, si no van tan bé com voldríeu, perquè per part vostra no podeu fer-hi més, posar-ho tot als braços de Déu que, finalment, condueix totes les coses segons el que vegi expedient per al vostre bé.⁷⁹

Particularment, «cal posar ordre en els desitjos, i fer-los aparèixer efectivament, cadascun segons el seu moment i el nostre poder».⁸⁰

D'altra banda, la por de sofrir pot portar a pensar en la Creu i pot afectar la manera de considerar el futur i el present.

77. *Ibíd.*, 237.

78. Cf. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 96-102.

79. Carta a la senyora de Boisy, 20 de novembre de 1609, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes*, 2007, 68.

80. Carta a la senyoreta de Soufour, abril-maig de 1603, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes*, 109.

Pel que fa al futur, diu Guibert:

Quan la vida fa sentir més feixugament la rudesia de la creu, hi ha una gran temptació de projectar-se de seguida cap al futur i d'imaginar escenaris encara més foscos i humiliants que el que s'acaba de viure: «No ens hem de fabricar temors inútils, escriu Francesc. N'hi ha prou de rebre els mals que de tant en tant ens arriben, *sense preveure'ls a través de la imaginació*». En aquests períodes d'aclaparament, només tenim l'opció de mantenir-nos aferrats a Jesús, instant rere instant, tenint en compte que el demà, amb les seves incerteses, multiplica l'angoixa i el dolor. Quan la creu ens *condemna* a viure l'instant present!⁸¹

Pel que fa al moment present, Francesc fa una crida a viure'l amb moderació. En el terreny dels desitjos aconsella:

No ompliu la vostra ànima de molts desitjos, ni mundans, perquè us corromprien totalment; ni tan sols espirituals, perquè us farien entrebancar. [...] Trieu, doncs, seguint el parer del vostre pare espiritual, entre tants desitjos, aquells que poden ser practicats i executats ara; aquests, feu-los valer; en acabat, Déu us n'enviarà d'altres, els quals també practicareu quan sigui el moment i així no perdreu el temps en desigs inútils. No dic que calgui perdre cap mena de bons desitjos, sinó que dic que cal produir-los per ordre; i els qui no puguin ser realitzats en el present, cal desar-los en algun racó del cor, fins que els arribi el moment, i tanmateix realitzar aquells que són madurs i del temps. Ho dic no només pels espirituals, sinó pels mundans: sense això, només viuríeu amb preocupació i pressa.⁸²

En relació amb els desigs cal tenir sempre una actitud vigilant, atenant les seves ambigüitats: «Tots els desigs procedeixen de la naturalesa i només serveixen per torbar els esperits i acontentar el nostre amor propi amb el pretext de treballar per a Déu».⁸³ Per això, recomana «no perdre el temps en desitjos»⁸⁴ i mantenir-se «en els límits d'una santa moderació».⁸⁵ Una moderació que afecta aspectes tan elementals com el menjar, el treball i el descans. Francesc ofereix aquest toc d'alerta a la mare Angèlica Arnaud: «Menjar poc, treballar molt, tenir molts maldecaps i refusar el dormir al cos és voler treure molt de servei d'un cavall que és escanyolit, i sense sadollar-lo».⁸⁶ I aquesta

81. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 228-229.

82. SAINT FRANÇOIS DE SALES, *Introduction à la vie dévote*, 289-290.

83. Conversa amb les germanes del monestir de la Visitació, a Lió, 26 de desembre de 1622, en SAINT FRANCISCO DE SALES, *Conversaciones espirituales*, 274.

84. *Ibíd.*, 283.

85. *Ibíd.*

86. Carta a la mare Angèlica Arnaud, 12 de setembre de 1619, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes*, 380.

moderació s'estén al terreny de les virtuts, en el qual també cal evitar els excessos: «No estimeu res massa, us ho prego, ni tan sols les virtuts, que de vegades les perdem ultrapassant-les».⁸⁷

Malgrat tot, quan la persona es troba «enmig d'angoixes espirituals»,⁸⁸ «quan tot ens falla, quan els nostres problemes són en el grau més extrem, aquesta paraula, aquest sentiment, aquest renunciament de la nostra ànima entre les mans del nostre Salvador, no ens pot mancar. [...] encomanem el nostre esperit en les mans d'aquest Fill etern, que és el nostre veritable Pare, i abaixant el cap (Jn 19,30) del nostre acatament al seu beneplàcit, dipositem en ell tota la nostra voluntat».⁸⁹

Viure el moment present implica confiar plenament en la Providència i la bondat divines. Ho exposa Francesc en el capítol del *Tractat de l'amor de Déu* (capítol vuitè del llibre quart) dedicat a l'«exhortació a l'amorosa submissió que devem als decrets de la Providència divina».⁹⁰ Hi afirma:

Oh Senyor Jesús, que en són d'excessives, Teòtim, les riqueses de la bondat divina! El seu amor envers nosaltres és un abisme incompreensible; és per això que ens ha preparat una rica suficiència, o més aviat una rica aflluència de mitjans apropiats per a salvar-nos, i per a aplicar-nos-els suaument fa ús d'una saviesa sobirana, havent previst i conegut, per la seva ciència infinita, tot el que era requerit per a aquest efecte. Eh, què podem témer, o millor, què no devem esperar, essent fills d'un Pare tan ric en bondat per a estimar-nos i voler-nos salvar, tan savi per a preparar els mitjans convenients per a això, i tan assenyat per a aplicar-los; tan bo per a voler, tan clarivident per a ordenar, tan prudent per a executar!⁹¹

La saviesa i la bondat de Déu són el fonament de la confiança i l'esperança humanes. Una esperança que cal distingir de l'aspiració:

Quan l'esperança és seguida d'aspiració, i quan, esperant, aspirem i, aspirant, esperem, aleshores, estimat Teòtim, l'esperança es converteix en un coratjós propòsit per l'aspiració, i l'aspiració es converteix en una humil pretensió per l'esperança, esperant i aspirant segons Déu ens inspira. [...] l'esperança no és altra cosa que l'amorosa complaença que tenim en l'espera i pretensió del nostre sobirà bé. Tot hi és per amor.⁹²

87. Carta a la senyora Brùlart, 10 de juny de 1605, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes*, 250.

88. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 535.

89. *Ibíd.*, 536.

90. *Ibíd.*, 272-275.

91. *Ibíd.*, 274-275.

92. *Ibíd.*, 172.

El fruit de l'abandonament en Déu —seguint les diferents etapes del moviment que hi condueix— i de la confiança absoluta en la seva bondat i Providència és la pau interior, la superació de tot estat de pertorbació:

Perquè l'estança en Déu es troba en la pau i en el cor tranquil. Quan l'estany apareix calmós perquè els vents no sacsegen les seves aigües, a les nits serenes s'hi reflecteix el cel amb totes les seves estrelles, de tal manera que allà s'hi podria contemplar la bellesa del firmament tan bé com alçant els ulls a l'altura. De la mateixa manera, quan l'ànima està serena i els vents de la cura vana, de la falta d'indiferència espiritual, ni la inquieten ni la torben, és capaç de reproduir en ella la imatge de nostre Senyor.⁹³

El conjunt d'aquestes actituds i virtuts —rebre els mals sense preveure'ls amb la imaginació, moderació en els desitjos, confiança en la Providència i en la bondat de Déu i pau interior— van configurant una espiritualitat del moment present, basada en la fe. Aquesta espiritualitat —precisa Guibert— «no s'ha de considerar com un camí singular per a sensibilitats una mica particulars. És profundament cristiana, en el sentit que es fonamenta en la fe en la divina Providència que sap el que ens convé a cadascú i que es preocupa fins i tot dels detalls més petits de la seva vida».⁹⁴

Com a mostra exemplar de confiança en la Providència, Francesc fa referència a dos personatges bíblics. El primer és Abraham. Parla de la necessitat d'«unir a l'instant la nostra voluntat a la de Déu, a exemple del gran Abraham»,⁹⁵ el qual esdevé així un model de «la perfecta unió d'un cor indiferent amb el beneplàcit diví».⁹⁶ Abraham és «una viva imatge del més gran i lleial amor que hom pugui imaginar en cap creatura».⁹⁷ El segon és Isaac: «Que en seríem, de feliços, si ens acostumàvem a respondre en el nostre cor quan estem preocupats per alguna cosa: "El Senyor proveirà", i després ja no experimentéssim més ansietat, temor ni inquietud, tal com va fer Isaac! Perquè va callar, creient que el Senyor proveiria, tal com el seu pare li havia dit».⁹⁸

Francesc també esmenta altres personatges bíblics, com Job, que beneeix el Senyor malgrat les desgràcies que el colpegen. Però el model suprem d'obediència i d'abandonament en les mans del Pare es troba en Jesucrist, en el

93. SANT FRANCESC DE SALES, *Converses espirituals*, III, «Sobre la fugida del món», 5, citat a ALBUQUERQUE, *San Francisco de Sales. Maestro y guía espiritual*, 182.

94. GUIBERT, *Le secret de la sérénité*, 230.

95. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 515.

96. *Ibid.*

97. *Ibid.*, 724.

98. SAN FRANCISCO DE SALES, *Conversaciones espirituales*, 214.

conjunt de la seva vida i, especialment, en «la muntanya del Calvari [que] és la muntanya dels amants». ⁹⁹ Allà hi ha el «dolç Jesús, el qual, havent arribat a l'escreix de penes de la creu que el Pare li havia prefixat i no podent resistir l'extremositat dels seus dolors, féu com el cérvol que sense alè i angoixat per la canilla, rendint-se a l'home, llança els seus últims crits, amb una llàgrima a l'ull. Car així aquest diví Salvador, pròxim a la mort i deixant anar els seus darrers sospirs, *amb un gran crit* i amb moltes llàgrimes: Ai las, digué, oh Pare meu, *encomano el meu esperit a les vostres mans* (Lc 23,46); paraula, Teòtim, que fou la darrera de totes, i per la qual el Fill estimat donà el suprem testimoniatge del seu amor envers el seu Pare». ¹⁰⁰ A continuació, Francesc n'extreu la conseqüència:

Quan tot ens falla, quan els nostres problemes són en el grau més extrem, aquesta paraula, aquest sentiment, aquest renunciament de la nostra ànima entre les mans del nostre Salvador, no ens pot mancar. El Fill encomanà el seu esperit al Pare en aquest darrer i incomparable destret; i nosaltres, quan les convulsions de les penes espirituals ens lleven tota altra mena d'alleujaments i de mitjans de resistència, encomanem el nostre esperit en les mans d'aquest Fill etern, que és el nostre veritable Pare, *i abaixant el cap* (Jn 19,30) del nostre acatament al seu beneplàcit, dipositem en ell tota la nostra voluntat. ¹⁰¹

Francesc farà l'elogi de la pregària de resignació que Jesús havia fet poc abans de mostrar una indiferència modèlica:

Així com el nostre Salvador, després de l'oració de resignació que féu a l'hort de les Oliveres i de la seva captura, es deixà emmanillar i portar a grat dels qui el crucificaren, amb un abandonament admirable del seu cos i de la seva vida entre llurs mans, així també posà la seva ànima i la seva voluntat, per una indiferència perfectíssima, en les mans del seu Pare etern. ¹⁰²

L'experiència, fruit d'una opció personal, la de l'abandonament, fonamentada en la fe entesa com a confiança en la Providència de Déu bo i misericordiós es troba, doncs, en el rerefons d'una vida viscuda amb pau i serenitat i, per això, reeixida. En una carta a Rose Bourgeois, Francesc li explica concretament el secret per obtenir la pau:

99. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 732.

100. *Ibid.*, 536.

101. *Ibid.*

102. *Ibid.*, 546.

Fem tres coses, molt estimada filla meva, i tindrem la pau: tinguem una intenció ben pura de voler en totes les coses l'honor de Déu i la seva glòria; fem allò poc que puguem amb vista a aquesta finalitat, d'acord amb el parer del nostre pare espiritual, i deixem a Déu tota la cura de la resta.¹⁰³

Una pau i una serenitat que no són momentànies i fugisseres, sinó que es mantenen a través del temps.

Efectivament, de la divina misericòrdia procedeix la perseverança, tot i que la persona humana també hi ha de contribuir.

Sempre, malgrat tot, la perseverança és el do més desitjable que puguem esperar en aquesta vida, i que, com diu el sagrat Concili [de Trento], «no podem obtenir-lo si no és de Déu, el qual és l'únic que *pot fer ferm aquell qui està dret* (Rm 14,4), i aixecar aquell qui cau»; per això cal demanar-lo contínuament, emprant els mitjans que Déu ens ha ensenyat per a obtenir-lo: l'oració, el dejuni, l'almoïna, l'ús dels sacraments, el tracte amb els bons, l'escolta i la lectura de les santes paraules. Doncs bé, ja que el do de l'oració i de la devoció és liberalment atorgat a tots aquells qui de bon cor volen consentir a les aspiracions celestials, està en el nostre poder de perseverar. No certament que jo vulgui dir que la perseverança tingui el seu origen en poder nostre, car, ben al contrari, jo sé que procedeix de la misericòrdia divina, de la qual és un do preciosíssim; sinó que vull dir que, encara que ella no provingui del nostre poder, ve en el nostre poder, per mitjà del nostre voler que no gosàriem negar que és en el nostre poder, car, bé que la gràcia divina ens sigui necessària per a voler perseverar, si aquest voler és en el nostre poder, ja que la gràcia celestial no manca mai al nostre voler mentre que el nostre voler no manqui al nostre poder.¹⁰⁴

Aquest text reflecteix al mateix temps el caràcter gratuït del do de la perseverança —que ve de la gràcia divina— i la necessària voluntat humana per tenir-lo i mantenir-lo.

Tanmateix, la perseverança es pot trobar amenaçada o en una situació de perill, per la qual cosa esdevé absolutament necessària la paciència: «La virtut de la paciència és la que ens garanteix més la perfecció, i si cal tenir-la amb els altres, també cal tenir-la amb nosaltres mateixos».¹⁰⁵ I amb paciència i «santa senzillesa»¹⁰⁶ i conscients de la pròpia petitesa («som petits pollets que encara no tenim les nostres ales»¹⁰⁷), «practiquem algunes petites virtuts

103. Carta a Rose Bourgeois, 15-18 d'abril de 1626, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes*, 269.

104. SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 212.

105. Carta a la senyoreta de Soulfour, 22 de juliol de 1603, en FRANÇOIS DE SALES, *Lettres intimes*, 113.

106. *Ibíd.*

107. *Ibíd.*

pròpies per la nostra petitesa [...]: la paciència, el suport a les persones properes, el servei, la humilitat, la dolcesa de coratge, l'afabilitat, la tolerància de la pròpia imperfecció i petites virtuts d'aquesta mena».¹⁰⁸

Tot això cal realitzar-ho centrats en el present i confiant en la Providència divina:

Tinguem un propòsit ferm i general de voler servir Déu amb tot el nostre cor i amb tota la nostra vida: més enllà d'això, no ens preocupem pel demà. Pensem només a fer les coses bé avui: i quan el dia de demà haurà arribat s'anomenarà també avui, i llavors hi pensarem. Cal encara, en aquest punt, tenir una gran confiança i resignació en la providència de Déu. Cal fer provisió de manà per a cada dia, i no més; i no ho dubtem, Déu en farà ploure més demà, i demà passat, i cada dia del nostre pelegrinatge.¹⁰⁹

I és indispensable, sobretot per als educadors, seguir el consell del salesià Gianni Ghiglione: «educar el jove al cansament, per saber fer-hi germinar opcions decisives i convençudes. Les coses boniques i grans no s'aconsegueixen en un dia, sinó que requereixen constància i compromís i, per això, mereixen l'atenció del nostre cor».¹¹⁰

La fragilitat de la perseverança i els perills que la poden amenaçar porten també a fer atenció als senyals d'alerta. Un d'aquests senyals és la tebiesa de cor que porta a retrocedir amb facilitat davant les contrarietats de la vida. «És senyal d'un cor dèbil i d'escassa devoció aturar-se per qualsevol contradicció».¹¹¹ Francesc concreta aquestes contradiccions en l'àmbit de la salut, exemplificant-ho amb la figura de la persona que s'estima a si mateixa amb un amor afectiu, i no efectiu. Després d'haver-se referit a «l'amor efectiu», que és «el que domina en els poderosos que ambicionen honors i riqueses, cobegen béns i mai no se sacien d'augmentar-los»,¹¹² Francesc parla de «l'amor afectiu» i de les seves manifestacions:

Però n'hi ha uns altres que s'estimen més amb amor afectiu: són molt delicats amb ells mateixos i no fan res més que cuidar-se, afalagar-se i mimar-se; fa llàstima veure com temen tot allò que pot fer-los mal. Si estan malalts, encara que només

108. *Ibíd.*

109. *Ibíd.*

110. G. GHIGLIONE, «Acompañar a los jóvenes hoy», en PAPA FRANCISCO, *Totum amoris est*, 50. Gianni Ghiglione és l'autor de l'obra *Hacia lo alto. Camino de vida cristiana en compañía de san Francisco de Sales* (Madrid: CCS 2022), en la qual intenta reescriure *Introducció a la vida devota* pensant en els joves d'avui.

111. SAN FRANCISCO DE SALES, *Conversaciones espirituales*, 137.

112. *Ibíd.*, 199.

els faci mal la punta dels dits, se senten molt malament. Són tan febles! No hi ha malaltia, per greu que sigui, comparable a la que ells pateixen i no es poden trobar metges en quantitat suficient per guarir-los. Prenen contínuament medicaments i, pensant-se que tenen cura de la seva salut, el que aconsegueixen és perdre-la i arruïnar-la totalment. Si els altres estan malalts, això no és res. En fi, que ells són els únics dignes de llàstima; ploren tendrament per ells mateixos per moure els altres a compassió. No els preocupa que els considerin pacients, només els interessa que els considerin molt malalts i afligits. Certament és una imperfecció, pròpia dels nens, i goso dir, de dones i d'homes efeminats i poc animosos, perquè una imperfecció com aquesta no es troba entre les persones de tremp i de sentiments nobles. Els esperits ben formats no s'aturen en aquestes foteses i delicadeses que només serveixen per aturar-nos en el camí de la nostra perfecció. No suportar que els altres ens jutgin tous amb nosaltres mateixos és senyal que ho som.¹¹³

Un altre senyal que indica que la perseverança es troba en perill apareix quan l'amor propi predomina sobre l'amor de Déu.

Hi ha un pare espiritual anomenat amor propi. [...] Obrem tan bé com puguem per no molestar ningú, però després, si passa que per la nostra flaqueza de vegades els descontentem, recorrem de seguida a la doctrina com tantes vegades us he predicat, i que tant desitjo gravar a les vostres ànimes: humiliem-nos davant Déu, reconeguem la nostra fragilitat i debilitat, i després reparem la nostra falta, si cal, amb un acte d'humilitat respecte de la persona a qui hem molestat. Després, no ens torbem més, perquè ens ho prohibeix un altre pare espiritual que tenim, que és l'amor de Déu. [...] Tenim dos amors, dos judicis i dues voluntats i, per tant, no hem de fer cas de tot el que l'amor propi, el judici propi o la voluntat pròpia ens suggereixin, sinó fer que predomini l'amor de Déu sobre l'amor propi, els judicis dels superiors i fins i tot els dels iguals i inferiors sobre el nostre sotmetent-lo.¹¹⁴

El moment present, i tot allò que fa la persona, ha d'estar presidit per la caritat. «La caritat és la que dona valor a totes les nostres accions, de tal manera que tot el bé que fem l'hem de fer per amor de Déu i el mal que evitem l'hem d'evitar per amor de Déu».¹¹⁵

I la caritat porta a ser diligent en el compliment de tots i cadascun dels manaments i a evitar ser negligent. Si falta la diligència hom cau en una heretgia que té a veure amb la caritat.

El compendi de totes les virtuts és estar basats en un profund temor de Déu, que només de sentir la paraula «pecat» ens faci tremolar. El que es reconeix inclinat a

113. *Ibíd.*, 199-200.

114. *Ibíd.*, 136-137.

115. *Ibíd.*, 20. Conversa a la Casa de la Galeria, a Annecy, febrer de 1612.

cometre un pecat, per petit que sigui, que es consideri dissortat i cec, encara que tingui tots els senyals de santedat que hi ha en el món. Hi ha heretges en la caritat, de la mateixa manera que n'hi ha en la fe: són els que volen complir alguns dels manaments, però no tots. Ni aquests heretges ni aquells no se salvaran.¹¹⁶

Pel que fa a la negligència Francesc afirma:

No hi ha res que desagradi tant a Déu com la negligència; per això diu que *vomitara els tebis* (Ap 3,16). Són tebis els que procedeixen lentament i rutinàriament en el servei de Déu dient: «Bé, continuem i mentre algun dia arribem a la perfecció, ja n'hi ha prou». Hem de treballar amb ardor, perquè a la casa del just no hi ha mandra.¹¹⁷

La caritat ha d'animar la vida de la persona humana, ha de ser-ne el motor, fins al punt de fer que doni fruits de justícia. Francesc acaba el seu *Tractat de l'amor de Déu* fent referència a un text de sant Agustí sobre la caritat (Sermó CCCL), que diu:

Què hi ha de més fidel que la caritat? Fidel no a l'efímer sinó a l'etern. Ho aguanta tot en la vida present, per la raó que ho creu tot de la vida futura: aguanta tot el que ens és donat d'aguantar, perquè espera tot el que li és promès allà. Amb tota la raó, mai no té fi. Practiqueu, doncs, la caritat i doneu, meditant-la santament, els fruits de la justícia. I si trobeu altres coses per a la seva lloança que no us he dit ara, que això es vegi en la vostra manera de viure.¹¹⁸

Aquesta manera de viure s'ha de caracteritzar per l'èxtasi de l'acció.¹¹⁹ I, com diu el papa Francesc:

Per a sant Francesc de Sales la vida cristiana mai no està exempta d'èxtasi i, tanmateix, l'èxtasi no és autèntic sense la vida. En efecte, la vida sense èxtasi corre el risc de reduir-se a una obediència opaca, a un Evangeli que ha oblidat la seva alegria. D'altra banda, l'èxtasi sense la vida s'exposa fàcilment a la il·lusió i a l'engany del Maligne. Les grans polaritats de la vida cristiana no es poden resoldre l'una en l'altra. En tot cas, una manté l'altra en la seva autenticitat. D'aquesta manera, la

116. *Ibíd.*, 299.

117. *Ibíd.*, 300.

118. SANT AGUSTÍ, *Sermó CCCL*, citat per FRANCESC a *Totum amoris est*.

119. Sant Francesc de Sales distingeix tres menes d'èxtasis sagrats: «l'un és de l'enteniment, l'altre de l'afecció, i el tercer de l'acció; l'un existeix en l'esplendor, l'altre en el fervor, i el tercer en l'obra; l'un es realitza en l'admiració, l'altre per la devoció, i el tercer per l'operació» (SANT FRANCESC DE SALES, *Tractat de l'amor de Déu*, 410). El tercer és el que «corona els altres dos; i és l'èxtasi de l'obra i de la vida» (*Ibíd.*, 416).

veritat no és res sense justícia; la satisfacció, sense responsabilitat; l'espontaneïtat, sense llei; i viceversa. D'altra banda, pel que fa a la font profunda d'aquest èxtasi, ell la vincula sàviament a l'amor manifestat pel Fill encarnat.¹²⁰

6. CONCLUSIÓ

Sant Francesc de Sales és un home xarnera. Va viure entre dos segles —el XVI i el XVII—, entre dos països —la Savoia i França, fonamentalment— i dues cultures —escolàstica i humanista. La seva vida es va desenvolupar en una època convulsa. Així queda reflectit tant en la seva tasca eclesial, en el marc de la recepció del Concili de Trento i en l'esforç per refer ponts amb el protestantisme i contrarestar-ne els efectes negatius, com en la seva tasca com a «encarregat de missions diplomàtiques en l'àmbit europeu, i de tasques socials de mediació i reconciliació».¹²¹ Va ser, segons el papa Francesc, sobretot un «fi intèrpret privilegiat del temps i extraordinari director d'ànimes».¹²² En destaca «la seva flexibilitat i la seva capacitat de visió»,¹²³ i fa una crida a inspirar-se avui en la seva manera de desxifrar i llegir el moment present i a adoptar algunes de les seves opcions, sobretot en el terreny de la devoció —la seva arrel popular i la seva universalitat— i en tot el que fa referència a l'èxtasi de la vida. El papa Francesc subratlla particularment el caràcter precursor de Francesc en el tema de la vocació universal a la santedat, desenvolupat pel Concili Vaticà II. Aquest aspecte ja l'havia remarcat sant Pau VI.¹²⁴

El papa Francesc també insisteix en el cristocentrisme de l'espiritualitat de Francesc de Sales, subratllant la importància cabdal de l'amor manifestat pel Fill encarnat, situant-lo com a font de l'èxtasi d'acció i d'operació. Sant Pau VI havia accentuat encara més aquest factor fins al punt d'encunyar l'expressió «suprahumanisme cristocèntric»¹²⁵ per designar la proposta espiritual del bisbe de Ginebra. Amb aquesta expressió volia destacar el fet que Francesc va saber unir humanisme i recerca, i ascesi mística, i que existeix una harmonia perfecta entre la naturalesa humana, o les facultats naturals, i la proposta evangèlica, posant així la llavor —o formulant *avant la lettre*— d'allò que expressarà el Concili Vaticà II amb la sentència: «El misteri de l'home només

120. FRANCESC, *Totum amoris est*.

121. BENET XVI, Audiència general del 2 de març de 2011, a *Ecclesia* 3.562 (2011), 34.

122. FRANCESC, *Totum amoris est*.

123. *Ibid.*

124. PAU VI, *Sabaudiae gemma*.

125. *Ibid.*

s'aclareix de debò en el misteri del Verb encarnat». ¹²⁶ El Concili també afirma: «Per Crist i en Crist, doncs, s'il·lumina l'enigma del dolor i la mort, enigma que, fora del seu Evangeli, ens aclapara». ¹²⁷

Aclaparament, torbació, alteracions, sofriment en definitiva, és el que va haver d'afrontar Francesc de Sales al llarg de la seva vida, des de la crisi que va experimentar en la seva etapa de jove estudiant a París fins als obstacles que va trobar en l'exercici del seu ministeri presbiteral i després episcopal, especialment a la regió del Chablais.

Davant les situacions crítiques que podien pertorbar-lo i amenaçar la seva pau interior, Francesc responia amb la serenitat que produeix l'abandonament en les mans de Déu, en el seu disseny amorós, i exhortava a posar la nostra ànima, en situacions semblants, a les mans del Salvador.

Un aspecte important en el pensament i en l'espiritualitat de sant Francesc de Sales és la seva relació amb el temps. Sense perdre de vista el futur escatològic, Francesc viu focalitzat en el present. I ho fa amb la pau i la serenitat que dona la confiança en la Providència divina. Des d'aquest punt de vista, tota la vida de sant Francesc de Sales va ser una glossa de l'expressió que trobem en el Sermó de la Muntanya: «No us preocupeu, doncs, pel demà, que el demà ja s'ocuparà d'ell mateix. Cada dia en té prou amb els seus maldecaps» (Mt 6,34).

En un temps com l'actual, de canvi d'època i d'incerteses amb relació al futur, el testimoniatge de serenitat i el mestratge que ofereix sant Francesc de Sales pot resultar enormement inspirador i consolador.

126. CONCILI VATICÀ II, *Gaudium et spes*, 22

127. *Ibid.*